

ne zavrzame ističe da je zarobljeni hrvatski kralj bio Zvonimir.

Vrlo je sadržajan i posljednji odjeljak zbornika — Prikazi, osvrti, bilješke i znanstveni skupovi — u kojem se svojim priložima javljaju Robert Matijašić, Mirko Jurkić, Mirjana i Petar Strčić, Mate Demarin, Dragutin Pavličević, Radojica F. Barbalić, Nevio Setić, Anamari Petranović, Makso Pelozza, Branko Đukić, Vesna Jurkić, Ferdo Tončinić, Šime Batović i Radomir Jurčić.

Glavni urednik Branko Marušić i tajnica redakcije Vesna Jurkić, a osobito redaktor teksta Mirko Jurkić, uložili su velik trud da se ovaj sadržajni zbornik visoke znanstvene i stručne razine što doličnije predstavi javnosti.

Ipak valja primijetiti da Uredništvo još nije uspjelo ostvariti redovito izlaženje JZ-a, držim, u prvome redu, zbog toga što uporno robuje težnji da u svakom broju budu popunjene sve rubrike. To, doista, nije potrebno. Najznačajnija odlika neke znanstvene edicije je, uz znanstvenu razinu radova, njezino redovito izlaženje. Kada bi u tome uspio, JZ ne bi bio samo realnije ogleдалo kurentne produkcije znanstvenih i stručnih radova već bi, kao svojevrsna tribina za brzo objelodanjivanje dovršenih radova ili prethodnih saopćenja o istraživačkim rezultatima djelovao i poticajno.

Unatoč tome JZ sve više postaje zbornikom o lokalnoj historiji modernoga tipa, to jest onoj koja, obrađujući »lokalne« sadržaje, teži koncipiranju nacionalne sinteze, a predstavlja i doprinos u internacionalnim razmjerima. Mnogi članci i rasprave objavljeni na njegovim stranicama, nisu samo priloge povijesti Istre, Kvarnerskih otoka, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, već i Hrvatske, Slovenije, Jugoslavije uopće, Italije i mediteranskog i srednjoevropskog prostora.

U tom je smislu JZ već postao afirmirana i nezaobilazna znanstvena/stručna edicija.

Miroslav Bertoša

MEĐUNARODNI
KULTURNOPOVIJESNI SIMPOZIJ
MOGERSDORF, XVIII. MEĐUNARODNI
KULTURNOZGODOVINSKI SIMPOZIJ
MODINCI, Celje 1986, Utjecaj i učinci
tiskarstva i tiskanih djela u panonskom
prostoru do jozefinskih reformi,
Maribor 1988, 234 str.

U Celju je 1986, po četvrti put, u Sloveniji održan kulturnopovijesni susret znanstvenika austrijskih pokrajina Štajerske i Gradišća, županije Vas iz Mađarske te SR Hrvatske i SR Slovenije, koji se redovito održava još od 1969. svake godine u drugoj zemlji, ovog puta pod naslovom Utjecaj i učinci tiskarstva i tiska u panonskom prostoru do jozefinskih reformi. Tek 1988. u Mariboru je objavljen zbornik referata s ovog uglednog skupa.

Branko Berčić iz Ljubljane podnio je referat Afirmacija štampane knjige u Sloveniji (47—57. str.). Autor konstatira da u slovenski kulturni prostor, u kojem je tradicija književne kulture zasvjedočena još od X. stoljeća zahvaljujući samostanima i plemićkim obiteljima, te djelovanju skriptorija, zadnjih desetljeća XV. stoljeća počinje znatniji priljev inkunabula, te se ostvaruju i prvi kontakti s tiskarskim umijećem. Reformacija donosi tiskanje i izdavanje prvih knjiga na slovenskom jeziku u njemačkim tiskarskim središtima kao što su Tübingen, Regensburg, Wittenberg. Pisac upozorava na pojavu putujućih tiskara te na utemeljenje tiskare u Ljubljani 1575 (Janž Mandela) koja djeluje do 1582, a potom se afirmira kao putujuća, na graničnim područjima Hrvatske, Mađarske i Austrije. Dalje se spominju brojni pokušaji uspostave tiskara širom slovenskog prostora, da bi jozefinske reforme sačekali svi slovenski pokrajinski centri s izgrađenom tiskarskom djelatnošću.

U referatu Stariji redovi (benediktinci, cisterciti i kartuzijanci) u Sloveniji i knjiga (73—86), Jože Mlinarič iz Maribora iznosi brojne podatke o djelovanju samostana od početka XII. do početka XV. stoljeća na slovenskom tlu s obzirom na knjigu kao duhovno do-

bro. Rukopisi knjiga osim djela s područja teologije i nabožne književnosti, sadrže tekstove s područja onodobnih znanosti: filozofije, povijesti, prirodnih znanosti, medicine, prava itd. Impresivni su podaci o bogatstvu samostanskih knjižnica. Tako npr. kartuzijanski samostan Žiće u drugoj polovini XV. stoljeća ima više od 2000, uglavnom, pergamentnih rukopisa, cistercitski samostan Strčna 1784. g. ima preko 2500 svezaka, a godine 1790. iz ukinutih samostana u Kranjskoj sakupljeno je oko 20 000 svezaka.

Nikolaus Bencsics iz Gradišća predstavlja se referatom Utjecaj štampe na razvoj samostalnosti Gradišćanskih Hrvata (105—113. str.). Autor utvrđuje da su sva istraživanja koja su nastojala otkriti koja su tiskana djela Gradišćanski Hrvati donijeli u novu domovinu prilikom migracije, ostala bez znatnijeg rezultata. Prva tiskana djela javljaju se unutar protestantskog pokreta, kao npr. neki prijevodi Antuna Dalmatina i Stjepana Konzula Istranina. Još nije poznato koje knjige Gradišćanski Hrvati koriste za protureformacije i ranoj baroka. Vrijeme baroka donosi pojavu brojnih molitvenika i drugih knjiga nabožnog karaktera, kao i prve udžbenike Hrvatski (1743?) te Katekhizmus (1747). Ovim odgojno-poučnim književnim radom stvoren je temelj nacionalnog osvještenja Gradišćanskih Hrvata, ali i formirano razgraničenje prema Hrvatima u domovini.

O tiskarstvu i knjizi u sjevernoj Hrvatskoj do kraja XVIII. stoljeća govorio je Aleksandar Stipčević iz Zagreba (117—123. str.). Trojezičnost rečenog prostora uzrokuje, naravno, tiskanje na sva tri jezika, ali s vrlo različitim sadržajima, budući da su knjige bile upućene ne samo različitim nacionalnim nego i socijalnim grupama. Unatoč svim raznolikostima tri paralelne književne produkcije se nadopunjuju u jedinstven korpus. Posebno se ističe hrvatsko stvaralaštvo budući da se knjige pisane kajkavskim nisu mogle dobiti iz inozemstva. Protestantizam će i ovdje potaknuti stvaranje tiskarstva, i to (zahvaljujući Jurju Zrinskom) u Nedelišću u

Međimurju 1570. Kratkotrajno djelovat će tiskara u Varaždinu (1586—87). Najveći broj hrvatskih knjiga iz te epohe tiskan je u Urachu, ali uglavnom nisu dospjele u Hrvatsku. Autor dalje ne prati detaljno razvoj tiskarstva budući da je on ranije već obrađen.

Borsa Gedeon iz Budimpešte dao je prilog o Joannesu Malinosu, panonskom tiskaru (1575—1605) (135—153. str.). Svakako je taj tiskar nemirna duha imao i vjersko-političkih razloga za česta mijenjanja mjesta u kojima je djelovao, pa su mu tako zaštitnici bili Batthyany, Zrinski, Erdödy, Nadasdy. Posebno su dragocjene mađarske priče u stihovima, koje je izdao iako je sam tvrdio da nikad nije uspio ovladati mađarskim jezikom.

O gradišćanskim štamparskim središtima u XVI. i XVII. stoljeću izvijestio je Franz Probst iz Gradišća (155—163. str.). Nešto više od trećine proizvodnje gradišćanskih tiskara u XVI. i XVII. stoljeću otpada na novolatinske tekstove, ali se također ostvaruju temelji za razvoj samostalne književnosti Gradišćanskih Hrvata, a još značajnije je što se tiskaju djela na mađarskom jeziku koja prodiru duboko u Mađarsku utječući u kasnijim stoljećima i na mađarsku literaturu.

Ilona Paueresik iz Budimpešte donosi tekst pod naslovom Od Mamilusa do Siessa: Dva stoljeća transdanubijskog tiska (169—177. str.), u kojem daje sažetak dvostoljetnog djelovanja prekodunavskog tiskarstva. Nastoji utvrditi broj objavljenih knjiga, njihov jezik i zastupljene književne vrste, a bavi se i nalaženjem zajedničkih karakteristika u tiskarstvu i izdavaštvu panonskog prostora i susjednih mu pokrajina.

O razvoju štajerskog štamparstva do konca XVIII. stoljeća govorio je Theodor Graff iz Graza (189—196. str.). To je bio prvi pokušaj prikaza povijesti tiska u Štajerskoj te utvrđivanja njegova značenja na temelju književne proizvodnje.

Referat naslovljen Novine i časopisi u Štajerskoj od početka do konca XVIII. stoljeća podnio je Christoph Heinrich iz Graza (199—206. str.). Kontekstuira-

jući štajerske prilike u ukupnost nje-mačkoga jezičnog prostora autor konstatira da im je razvojni ritam uglavnom na prosječnoj razini. Spominju se tzv. »turske novine«, s kraja XVI. stoljeća koje se mogu smatrati prethodnicom novinstva. Slijedeće stoljeće donosi pojavu pretiskavanja nekih bečkih listova u Grazu. Krajem XVII. stoljeća bilježi tiskanje prvih lokalnih vijesti, uz prijestolničke. Prve štajerske novine bile su Grätzerisch Europäische Zeitung (kasniji Grätzer Mercur) čiji je najstariji sačuvani primjerak iz 1711. god., a izlaze sve do 1792. god. Pojavom revija u posljednjoj četvrti XVIII. stoljeća nastoji se oprezno afirmirati prosvjetiteljska ideologija. Ovaj razvoj pripremio je teren za uspostavu modernih oblika novinstva u prvoj polovini XIX. stoljeća, za nadvojvode Johanna.

Jaro Dolar iz Ljubljane predstavio se tekstom Sudbina i utjecaj knjige u Sloveniji (211—218. str.). U vrlo preglednom prilogu govorio je o knjizi u širokom rasponu, od Brižinskih spomenika do završne napomene u kojoj obrazlaže koji kulturno-historijski razlozi čine Slovence posebno osjetljivima prema problemu jezika koji za njih predstavlja mnogo više od komunikacijskog sredstva.

Konačno, možemo zaključiti da je simpozij Mogersdorf još jednom potvrdio svoj veliki ugled zasnovan ne samo na vrlo korisnim susretima eminentnih znanstvenika susjednih zemalja, nego i bogatstvom i temeljitošću te iscrpnošću obrade vrlo intrigantne teme, vezane za jedinstveni panonski prostor.

Ivica Prlender

**HISTORIA SŁOWIAN
POLUDNIOWYCH I ZACHODNICH,**
autori: Jerzy Skowronek, Mieczysław Tanty i Tadeusz Wasilewski, Warszawa 1988, 771 str.

Poljska historiografija posvećuje dosta pažnje općoj slavenskoj povijesti, a u okviru toga napose i južnoslavenskoj.

Tako je nedavno objavljena Historija Jugoslavije autora Tadeusza Wasilewskog i Waclawa Felczaka (vidi prikaz u broju 39/1986. ovog časopisa, str. 335—336), a sada i sinteza povijesti zapadnih i južnih Slavena.

Namjena ove knjige, kako se ističe u uvodu, nije istraživačka, nego didaktička te je ona namijenjena u prvom redu kao udžbenik studentima slavistike. Zbog toga je izostavljen prikaz poljske povijesti, jer je njezino poznavanje potrebno na višoj razini.

Autori su pisanje teksta podijelili prema razdobljima: T. Wasilewski pisao je srednji vijek, J. Skowronek razdoblje 18. i 19. stoljeća, a M. Tanty najnovije doba od kraja 19. stoljeća.

U knjizi ove vrste ne mogu se očekivati neka nova tumačenja, niti originalni pogledi na povijesti pojedinih naroda. Njezin je zadatak, prije svega, pružiti usporedni pregled prošlosti zapadnih i južnih Slavena u čemu je svakako ispunila svoj cilj. Ipak, ilustracije radi, upozorit ćemo na neke probleme hrvatske srednjovjekovne prošlosti, ukoliko su prikazani krivo, ili ukoliko nisu zabilježena sva tumačenja kojima je bilo mjesto na stranicama ovakve knjige.

Tako se npr. navodi da je Bornina prijestolnica bio Nin, a da je Borna primio kršćanstvo od Karla Velikog oko 805, podloživši se akvilejskoj patrijaršiji koja je osnovala ninsku biskupiju (39). Iako je najvjerojatnije točno da su se hrvatski poglavari pokrstili u vrijeme vladavine Karla Velikog, nije moguće to vezati baš uz 805. Čini se da autor drži da je u to vrijeme osnovana ninska biskupija, što je malo vjerojatno. O tome da je Nin bio Bornina prijestolnica nemamo baš nikakvih podataka.

Čudna je tvrdnja da je Trpimir osnivač nove dinastije sa sjedištem u Klisu (39), kada o povezanosti Trpimira s njegovim prethodnicima ne znamo ništa. Osim toga, Klis je bio samo jedna od prijestolnica Trpimirovića, iako bi se iz činjenice da je bila prva poznata moglo zaključivati da im je bila sijelo.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAC: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šaljite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 30.000 d

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1989.